

Länsivoimaa itänaapurista

Artikkelissa tarkastellaan Fennovoiman ydinvoimalahankkeen yhteydessä esitettyä puhetta Venäjästä ja venäläisyydestä. Aineisto koostuu Helsingin Sanomien, Kalevan ja Raahen Seudun journalistisista jutuista ja mielipidekirjoituksista vuosilta 2007–2013. Menetelmänä on kriittinen diskurssianalyysi. Hankkeensa alussa Fennovoima satsasi vahvasti Pohjois-Suomeen tuodakseen voimalansa lähelle merkittäviä osakkaitaan eli pohjoisen suuria sähköntarvitsijoita Outokumpua ja Rautaruukkia. Tavoitteena oli rakentaa länsimainen ydinvoimala, jolloin venäläisestä ydinsähköstä puhuttiin lähinnä energiariippuvuuden ja vanhentuneen ydintekniikan kautta. Kun venäläinen Rosatom tuli osakkaaksi ja laitetoimittajaksi, osa puheesta kääntyi korostamaan sen kokemusta alalla. Osa puheesta päätyi puntaroimaan Venäjän ja venäläisten kulttuurista ja poliittista erilaisuutta negatiivissävyisten naapuruus- ja imperiumipuheiden kautta. Suomalainen viranomaisvalvonta näyttäytyi läpi aineiston positiivisena samastumispisteenä. Artikkelin lopuksi tuloksia tulkitaan eurooppalaisten Venäjä-käsitysten ja tekniikkaa koskevan nationalismin valossa.

Pertti Vehkalahti

Ydinenergian käyttö arktisella alueella on ollut vuosien varrella pitkälti venäläisten heiniä. Suomen Olkiluotoa pohjoisempana on ydinvoimaloita toistaiseksi pelkästään Venä-

jällä: pohjoisimpana pieni (48 MW) Bilibinon voimala Siperiassa sekä suurehko Kuolan ydinvoimala (1760 MW) Poljarnyje Zorissa, Sodankylän korkeudella (Davis et al. 2016). Arktisilla vesillä on jo 1950-luvulta seilannut Venäjän ydinkäyttöinen jäänmurtajalaivasto, ainoa laatuaan koko maailmassa. Alue on ollut myös kovassa sotateknisessä käytössä. Novaja Zemljan saarilla sijaitsi Neuvostoliiton ydinkoeläly, jossa vuosina 1955–1990 tehtiin yli 200 ydinräjäytystä (Khalturin et al. 2005). Tämän lisäksi pohjoisilla merillä on vuosikymmenten ajan partioinut ydinkäyttöisiä sukellusveneitä ydinaseleistä. Näiden erilaisten käyttösyiden

takia arktiselle alueelle on sekä haudattu että upotettu joko vahingossa tai tahallaan paljon erilaista ydinmateriaalia¹. Arktista aluetta koskettaa myös etelämpänä Venäjällä harjoitettu toiminta: alueelle kulkeutuu Ob- ja Jenisei-jokien latvavesiltä ydinaseteollisuuden kaupunkien kuten Severskin, Zelenogorskin ja Ozjorskin² jätekuormaa (OTA 1995, 2–8; Yablokov 2001).

Vaikka ydintekniikka onkin yllä kuvatulla tavalla tuttua arktisella alueella, sähkön tuotanto pohjoisilla seuduilla on hoidettu yleensä toisin keinoin, kuten erilaisilla fossiilisilla polttoaineilla ja vesivoimalla. Sähkönkulutukseltaan suuria asutuskeskuksia on vasta etelämpänä, eikä teollisuuden tehontarvettakaan ole täytetty ydinvoiman avulla muualla kuin Kuolan alueella (vrt. Davis et al., emt.). Suomen pohjoiset alueet ovat leimautuneet erityisesti vesivoimaan liittyväksi kiistakentäksi. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kosket – esimerkiksi Kemijoki, Iijoki ja Oulujoki – valjastettiin sotien jälkeen Neuvostoliitolle siirtyneen voimalakapasiteetin korvaamiseksi ja maan lisääntyvän sähkötarpeen täyttämiseksi. Sähköntuotannon takia pohjoiseen rakennettiin myös suuria tekojärviä, esimerkiksi Lapissa Lokan ja Porttipahdan altaat. Sekä koski- että allasrakentaminen ovat saaneet aikalaisilta ja jälkikäteen ankaraa kritiikkiä asuinpaikkojen ja luontokohteiden tuhon takia (Vesirakentamista koskevasta yhteiskuntatutkimuksesta esim. Autti 2013, 21–27). Uusien vesivoimakohteiden rakentamista pohjoisessa rajoitettiin merkittävästi Ounasjoen suojelua koskevalla erillislailla (1983) ja koskiensuojelulla (1987). Keskustelu suojelulakien avaamisesta nousee kuitenkin toistuvasti. Tätä kautta esille tulevat myös sähköntuotantoa tehostavat allassuunnitelmat – päällimmäisinä Vuotos ja Kollaja (Toteutuneesta vesivoimasta ja jatkosuunnitelmista ks. Vesirakentaja 2008; kansalaisten osallisuudesta ydin- ja vesivoiman hankesuunnitteluun ks. Strauss 2011).

Pohjoista Suomea koskevassa energiakeskustelussa vedettiin täysin uusi vaihde päälle vuonna 2007, jolloin Fennovoima ilmoitti rakentavansa Suomeen ydinvoimalan. Hank-

keen taustavoimissa oli saksalaisen E.Onin ja paikallisten sähköyhtiöiden lisäksi koko joukko Pohjois-Suomen energiapersoja yrityksiä, etunenässä suuren kaupungin verran energiaa haukkaava Outokumpu Tornion-tehtaineen sekä raahelainen Rautaruukki. Aluksi Fennovoima suunnitteli rakentavansa voimalan Loviisaan, mutta Säteilyturvakeskuksen mielestä aiotun paikan ympärillä asui liian paljon ihmisiä. Kaavailut voimalan sijainnista alkoivat painotua kohti pohjoista (esim. *Kaleva* 10.7.2007; HS 30.11.2008), ja paikasta jäivät lopulta kisaamaan Raahen naapurikunta Pyhäjoki ja Tornion vieressä sijaitseva Simon kunta (vrt. Fennovoima 2008). Pohjoiseen satsaaminen osoittautui Fennovoiman kannalta onnistuneeksi strategiaksi, sillä aiemmin ydinvoimaan torjuvasti suhtautunut keskustapuolue onnistui elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen johdolla näkemään ydinvoimalan rakennustyömaassa houkuttavan piristysruiskeen aluetaloudelle. Keskusta osasi myös koplata mukaan ydinvoimalupaamun tavoitteitaan, kuten mittavia bioenergian tukia. *Helsingin Sanomien* pääkirjoittajan arvion mukaan Fennovoiman hakemus olikin keskustalaisille aluepoliittisesti maukas ja ilmastopoliittisten bioenergiakytkösten jälkeen ”materiaalisesti keskustalaisia ja henkisesti vihereitä ravitseva” (HS 22.4.2010; vrt. Nikkanen 2015, 8).

Teollisuuden energiatarpeen ja ilmastopuusteiden lisäksi Fennovoiman hankkeen yksi keskeinen perustelu oli energiariippuvuuden vähentäminen Venäjältä. Saksalaisen E.Onin ja suomalaisten osakkaiden yhteenliittymä esittäytyikin länsitekniikkaan turvaavana yrityksenä, joka tilaisi laitoksen joko ranskalais-saksalaiselta Arevalta tai japanilaiselta Toshibaalta. Eduskunnalle osoitetussa hakemuksessa ei näkynyt Venäjää edes mahdollisena laitetoimittajan kotimaana. Eduskunnan myönteisen periaatepäätöksen jälkeen Fukushima katastrofi kuitenkin käänsi saksalaisten kelkan ydinvoima-asioissa. Suurosakas E.On luopui kokonaan ydinvoiman rakentamisesta ja täten irtautui Fennovoimasta. Voimalahanke ei tähän kaatunut, vaan Fennovo-

voima löysi laitostoimittajakseen venäläisen Rosatomin, joka tuli myös yrityksen uudeksi suuromistajaksi kolmanneksen osuudella.

Voimalatilauksen ilmansuunnan kääntynyt puheiden vastaisesti lännestä itään on kiintoisaa tarkastella, kuinka erilaisia Venäjä-käsityksiä on käytetty argumenttien tukena Fennovoimakeskustelun eri vaiheissa. Tässä artikkelissa kysytään, kuinka Venäjää koskeva julkinen keskustelu rakentuu ydinvoimakirjoittelun yhteydessä. Aineistona käytetään *Helsingin Sanomien*, *Kalevan* ja *Raahan Seudun* journalistisia juttuja ja mielipidekirjoituksia vuosilta 2007–2013. Tutkimusmenetelmänä on kriittinen diskurssianalyysi. Sen avulla voidaan eritellä, millaisia Venäjistä ja venäläisyydestä puhumisen tapoja, diskursseja, aiheen yhteydessä esiintyy. Erityinen huomio on itsestäänselvyyksissä, joita puheessa esitetään. Samalla pohditaan, minkälaisia identiteettejä nämä diskurssit kutsuvat esille.

Ydinvoima Suomen ja Venäjän suhteissa

Jokaisen Suomeen rakennetun tai rakenteilla olevan ydinvoimalan vaiheisiin liittyy Venäjä tavalla tai toisella. Venäjä on yksi suurista ydintekniikan kehittäjä- ja käyttäjämaista, ja se on kernaasti tarjonnut ratkaisujaan myös suomalaisille. Ydinvoima on alusta lähtien mielletty muunakin kuin pelkkänä sähkön tuotantotapana. Sen yhteyteen on aina tuotu intressejä kansainvälisestä etupiirijaosta, teknisestä etevämyydestä sekä energiantuotannon riippuvuussuhteista ja niistä irti pyristelemisestä. Täten energiaratkaisut liittyvät vahvasti myös kansallisen turvallisuuden ja valtiollisen suvereniteetin kysymyksiin. Suomalaisessa julkisessa keskustelussa vedotaan toistuvasti Venäjän keskeiseen asemaan energia-asioissa, ja Venäjä-argumentilla on perusteltu ydinvoimaa niin 1970-luvun alussa kuin 2000-luvun alun keskusteluissa (Sunell 2004, 180, 201).

Suomen tavoitteet energiariippuvuuden hallintaan eivät kumpua tyhjästä. Neuvostoliitto

alkoi 1950-luvulla käyttää teknistä yhteistyötä vaikutusväylänä Suomen asioihin. Suomen taolouteen pyrittiin takertumaan ja maiden teollisia järjestelmiä haluttiin kietoa yhteen esimerkiksi öljynjalostamon rakentamisyhteistyöllä. Näin haluttiin ohentaa Suomen yhteyksiä länsivaltoihin ja samalla saavuttaa ideologisia voittoja talousjärjestelmien kamppailussa. Samat tekijät vaikuttivat myös kilvassa Suomen terästeollisuushankkeesta, ja tätäkin kärjistyneempänä jo 1950-luvun puolivälissä alkaneessa taistelussa Suomen tulevasta atomivoimalasta (Kuisma 2015, 240–241, 305). Samanlainen kehityskulku – toki vielä jyrkempänä ja suoranaisen kolonialismin piirtein – voidaan nähdä Neuvostoliiton ja sen satelliittivaltioiden välillä. Näissä asetelmissa tiede ja tekniikka olivat useimmiten perustavassa roolissa. Ydinenergia sopi hyvin vaikuttamisen välineeksi, sillä niin kapitalistisissa kuin kommunistimaissa se miellettiin edistyksen ja modernisuuden symboliksi. Toisaalta – jälleen samoin piirtein kuin Suomessa – Itä-Euroopan maissa toivottiin ydinenergian vähentävän riippuvuutta neuvostoöljystä ja -kaasusta, samalla kun Neuvostoliiton puolella ydintekniikka nähtiin itäblokin keskinäisen sitoutumisten vahventajaksi ja vaikutusvalan piirin merkitsijäksi (Schmid 2011, 125, 130–134, 143).

Suomen ensimmäisten ydinvoimalayksiköiden neuvottelut ja rakentaminen osoittavat, kuinka politiikka ja ideologia kulkivat yhtä rintaa tekniikan kanssa. Karkeasti yksinkertaistettuna valtionyhtiö Imatran Voiman ensimmäisen ydinvoimalatuksen (Loviisa I) oli mentävä Neuvostoliittoon, minkä jälkeen Teollisuuden Voima sai vapautta tilata yksikön (Olkiluoto I) lännestä. Länsimaaksi ei kelvannut kuitenkaan mikä hyvänsä maa, kuten USA tai Länsi-Saksa, vaan Olkiluodon yksikön toimitti lopulta ruotsalainen ASEA. Tähän päädyttiin vasta useiden tarjouskierrosten jälkeen, kunnes pöydälle saatiin ulkopoliittisesti ajateltavissa oleva ratkaisu (Michelsen & Särkikoski 2006, 42–43; Särkikoski 2011, 44–46; Sunell 2004; Loviisan-laitoksista ks. Michelsen & Särkikoski

2005; Olkiluodon-laitoksista Sunell 2001).

Venäläinen yksikkö on pistäytynyt suunnittelupöydällä myös uudempien hankkeiden alussa. Olkiluoto 3:n hakuprosessissa selvitettiin venäläisen yksikön soveltuvuus. Tällöin vaihtoehtojen vertailu ja tarjouskäsittely jätettiin kuitenkin periaatepäätöksen jälkeiseen rakennuslupavaiheeseen (TVO 2002, 11; Ala-Heikkilä & Nevander 2002, 23) ja lopulta valittiin ranskalais-saksalaisen Arevan reaktori. Myös Fennovoiman esiselvityksessä kävi mukana venäläinen laitos, mutta periaatepäätöshakemukseen kirjattiin vain kolme vaihtoehtoa: Arevan EPR ja SWR 1000 sekä japanilaisen Toshiba ABWR (Nikkanen 2015, 12; Fennovoima 2009, 7). E.On vetäytyi hankkeesta Fukushima jälkimainingeissa, minkä lisäksi Areva kompuroi pahasti Olkiluoto 3:n kanssa. Neuvottelut Toshiba kanssa eivät nekään edistyneet toivotusti, joten Fennovoima joutui ottamaan Rosatomin toden teolla tarkasteluun sekä osakkaana että reaktoritoimittajana. Tämä nostatti kuitenkin paljon poliittista porua, sillä periaatepäätöksessä ei ollut lainkaan ajateltu venäläistä laitosvaihtoehtoa.

Aiempien ydinvoimahankkeiden yksi keskeinen perustelu on ollut energiariippuvuuden vähentäminen Venäjältä (esim. Sunell 2004, 180; Litmanen 2004, 228; Hylkilä 2003, 145–146). Tämä oli myös Fennovoiman leimallinen perustelu varsinkin hankkeen alkuvuosina. Yhdessä alkuvaiheen osakaspuhjan kanssa tämä tarkoitti, että yritys näyttäytyi nimenomaan länsivoimalan rakentajana. Yrityksen nimestä on tuskin lupa vetää mitään syviä johtopäätöksiä, mutta toki voi miettiä, millaisia mielleyhtymiä hankkeen ympärille kerättiin yritysnimen fennomania-assosiaatioilla. Vähintäänkin haluttiin viestiä, että kyse on suomalaisesta hankkeesta,³ vaikka nimestä ei päättelisikään fennomanian aatehistoriaan kuuluvaa avointa irtiottoa Venäjältä. Olennaista on, että yrityksen kokonaisilme oli riittävän sopiva poliittiseen mielikuvitukseen.

Ari Lampinen (2009, 65) sanoo, että toisin kuin muiden voimalaitosten tapauksessa ydinenergialaki vapauttaa luvan hakijat vastuusta

hakemuksensa epätarkkuuksista. Hakijoille on keskeisintä laatia poliittisesti sopiva hakemus ideansa myymiseksi mutta tietojen oikeellisuudesta ei välttämättä tarvitse tehdä tiliä. Epäilemättä oli hyviä teknisiä ja taloudellisia syitä esittää reaktoritoimittajaksi nimenomaan Toshibaa tai Arevaa. Julkisen keskustelun rajautumisen kannalta valinta tarkoitti kuitenkin sitä, että Fennovoima näyttäytyi lupaprosessin alussa nimenomaan länsivoimalan tekijänä, eikä ollut tarvetta puida hankkeen mahdollista Venäjä-yhteyttä.

Rivien välistä pääuutiseksi

Tutkimusaineisto on kerätty kolmesta suomalaisesta sanomalehdestä, ja sen valinta heijastelee suomalaisen lehtikentän kolmijakoa valtakunnalliseen, maakunnalliseen ja paikalliseen lehdistöön. *Helsingin Sanomat* edustaa valtakunnallista näkökulmaa hankkeeseen. Oululainen *Kaleva* puolestaan on maakuntansa päälehti, jonka levikkialueeseen kuuluu voimalan sijoituspaikaksi valittu Pyhäjoki. Lähin paikallislehti, *Raahen Seutu*, ilmestyy voimalatyömaan naapurissa. Aineisto alkaa Fennovoiman perustamisesta 2007 ja päättyy yrityksen solmittua sopimuksen Rosatomin kanssa vuoden 2013 lopussa. Perusaineistoon sisältyy kaikkiaan 3 400 juttua: *Helsingin Sanomat*, HS (524), *Kaleva*, KA (1381) ja *Raahen Seutu*, RS (1495). Aineisto on peräisin aiemmasta sisällönanalyyseistä, jossa vertailtiin eri lehtien toimija- ja aiherakennetta sekä ydinvoimakantoja. Analyysi ja aineiston keruuperusteet on esitetty artikkelissa Vehkalahti (2015).⁴

Helsingin Sanomia pidetään yhtenä kansallisen päiväjärjestyksen asettajista. *Kaleva* puolestaan on tyypillinen maakuntalehti, joka painottaa aluenäkökulmaa, ”kansan kaikuja Pohjois-Suomesta”. *Raahen Seudun* näkökulma taas on paikallinen, muutaman lähikunnan aiheisiin keskittyvä (tarkemmin Vehkalahti 2015, 96; 2016, 104). Aiemmassa tutkimuksessani (2015) selvisi, että *Helsingin Sanomien* Fennovoimajutut olivat usein lyhyitä uutisjuttuja, kun taas

Kalevan ja *Raahen Seudun* juttutyypit painotuivat pidempiin, usein henkilölähteiden puhetta esittäviin reportaasi- ja haastattelujuttuihin päin. Nyt tarkasteltuun Venäjä-kysymykseen lehdet reagoivat juttumäärien valossa tarkasteltuna melko yhtenäisellä tavalla. Ne havahtuivat vasta Rosatomin tultua mukaan neuvotteluihin. Kuten taulukosta 1 näkyy, Venäjää sivuavien juttujen määrä pysyy aineistossa melko vähäisenä vuoteen 2013 asti. Vasta helmikuussa 2013 tullut tieto Fennovoiman ja Rosatomin neuvotteluista nostaa Venäjä-keskustelun voimalla esille ja voimalatoimittajan kotimaan julkisen kiinnostuksen kohteeksi. Pelkäästään loppuvuoden 2013 aikana lehdissä esiintyy noin kaksi kertaa niin paljon Venäjää sivuavia juttuja kuin edeltävän kuuden vuoden aikana yhteensä. Samalla Venäjä-puhe myös vaihtaa muotoaan. Teemoittain Venäjä-keskustelu jakautuukin kahtia: lähes kuuden vuoden mittaiseen yleiseen Venäjä-puheeseen, jolloin Venäjä esiintyy lähinnä sivuaiheissa ja maininnoissa sekä alle vuoden mittaiseen kohdentuneeseen vaiheeseen, jonka pääpaino on Rosatomin mahdollisessa osakkuudessa.

Tällainen kaksijakoinen aineisto mahdollistaa asetelman, jossa alkuvaiheen Venäjä-puhetta voidaan verrata loppuvaiheessa esitettyyn puheeseen. Vuoden 2013 juttulukemia tarkastellessa onkin oikeastaan melko hämmästyttävää, kuinka yhdenmukaisesti lehdet toimituksellisista kokeroistaan ja painotuksistaan huolimatta

haistavat ison jutunaiheen ja kuinka saman määräisesti ne tarttuvat siihen. Konkretisoitunut tilanne suosii erityisesti aluepainotuksella toimivia lehtiä. Varsinkin *Raahen Seudun* uutisista huomaa venäläisten jalkautumisen alueelle: pienilläkin toimitusresursseilla saadaan kiinni haastateltavia, kun ei tarvitse metsästä heitä pääkonttoreista tai peräti vierailta mailta.

On lehtien välillä toki erojakin tarkastelujakson aikana. Jotain osviittaa lehtien välisistä painotuseroista voi saada siitä, minkälaisen journalistisen materiaalin yhteydessä Venäjä-argumentteja esitetään. Olen jakanut tutkitut tekstit tyypeittäin sen mukaan, perustuuko juttu toimitukselliseen puheeseen (pääkirjoitus, toimituksen kolumni), yleisön puheeseen (mielipidekirjoitus, toimituksen ulkopuolinen kolumni) vai siteerattuun puheeseen (esimerkiksi uutinen, reportaasi, haastattelu). Keskeinen lehtiä erottava tekijä on mielipidekirjoitusten määrä suhteessa muuhun aineistoon. *Helsingin Sanomista* erottuu se, että suuren lehden mielipide- ja vieraskynäpalstoille on kova tunku. Fennovoimaa käsittelevissä toimituksen ulkopuolisissa kirjoituksissa Venäjä-argumentti ei esiinnykään kuin muutamia kertoja. *Kalevan* ja *Raahen Seudun* mielipidepalstoille on päätynyt mielipidekirjoituksia melko lailla yhtä paljon. Lehtien kokoon nähden yleisöltä tulleita mielipiteitä esiintyy kuitenkin *Raahen Seudussa* suhteessa paljon enemmän kuin suuremmissa lehdissä. Venäjä-argumentointi on lehdessä

Taulukko 1. Venäjää sivuavat Fennovoima-jutut 2007–2013. s=siteerattu puhe, t=toimituksellinen puhe, y=yleisön puhe

	Helsingin Sanomat				Kaleva	Raahen Seutu						
	kaikki	s	t	y		s	t	y	s	t	y	
2007	2	2	0	0	6	1	2	3	13	7	2	4
2008	5	3	1	1	9	6	1	2	10	2	2	6
2009	7	4	3	0	8	5	1	2	8	1	1	6
2010	9	5	3	1	9	3	1	5	8	5	0	3
2011	4	3	1	0	10	7	2	1	1	0	0	1
2012	4	3	0	1	3	2	0	1	1	0	1	0
2013	50	39	8	3	52	38	8	6	38	31	5	2
yhteensä	81	59	16	6	97	62	15	20	79	46	11	22

voimissaan tarkastelujakson alussa juuri mieli-pidekirjoitusten materiaalina. Näihin aikoihin teemoista esillä ovat varsinkin energiariippuvuus ja Tšernobyl. Näyttää kuitenkin siltä, että yleisön Venäjä-argumentointi sammahtaa voimalahankkeen eduskuntakäsittelyn jälkeen, kun Fennovoima-juttujen huomio kiinnittyy voimalan sijaintipaikkaan ja E.Onin irtautumiseen hankkeesta. Venäjä palaa kuitenkin *Raahen Seudun* käsittelyyn Rosatomin myötä, jolloin sitä käytetään erityisesti toimituksellisissa puheenvuoroissa. *Kalevassa* Venäjä-argumentaatiota näyttää esiintyvän muita lehtiä tasaisemmin, eikä lehden käsittelytavasta erotu vuosien aikana erityistä muutosta suuntaan tai toiseen.

Tämän syvemmälle ei tässä tutkimuksessa mennä lehtien välisiin eroihin, sillä pääpaino on sen yhteisen kulttuurisen perustan tarkastelussa, josta nostetaan resursseja Venäjä-keskusteluun. Tarkastelenkin tässä tutkimuksessa erityisesti sitä, miten aineistossa esitetään päteväksi koettua Venäjä-puhetta tukeutumalla historiallisesti edeltäviin käsityksiin ja puhumisen tapoihin. Entä millaisia itsestään selviä asioita Venäjä-puheessa oletetaan ja esitetään?

Tutkimusmenetelmänä on Norman Fairclough'n versio kriittisestä diskurssianalyysistä. Sen avulla voi tarttua journalismin sisältämiin diskurssihin eli puhetapoihin, ”siihen, miten vakio puhujat esittelevät vakioaiheet vakioisin käytännöin” (Valtonen 1998, 118). Diskurssin käsitteessähän ideana on, että kukin puhetapa merkityksellistää maailmaa eri tavoin ja asettaa piirissään käsitellyn aiheet ja niitä koskevat puhunta- ja toiminta-asetat omanlaiseensa järjestykseen. Lähtökohtana ovat Foucault'n (esim. 1972, 46, 95–96) ajatukset siitä, että diskurssit konstituivat sosiaalisen maailman eli sen objektit ja sosiaaliset subjektit. Diskursiiviset käytännöt myös nojautuvat aina toisiin diskursiivisiin käytäntöihin eli ne ovat intertekstuaalisia ja interdiskursiivisia. Lisäksi valta on diskursiivista ja poliittiset kamppailut käydään sekä diskurssin sisällä että niiden välityksellä (Fairclough 1992, 99–100; vrt. Valtonen

1998, 98–99).

Tältä pohjalta kriittinen diskurssianalyysi näkee diskurssien ja yhteiskunnallisten rakenteiden suhteen kaksisuuntaisena – rakenteet muovaavat diskursseja ja toisaalta diskurssit yhteiskuntaa tulkitessaan tuottavat ja uusintavat näitä rakenteita. Sekä diskurssit että diskurssihin kiinnittyneet subjektit ovat kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta tuottavan vallan aikaansaannoksia: subjektina ollakseen on otettava diskurssin määrittämä paikka siihen, mitä voi ja täytyy sanoa (Foucault emt., Fairclough 1992, 104; Valtonen 1998, 104–105). Kriittisen diskurssianalyysin avulla voi tarttua esimerkiksi ajankohtaisiin diskursiivisiin käytäntöihin ja pyrkiä osoittamaan näiden historiallisen luonteen: myös journalismin esittämät kertomukset ovat eiliseen sidottuja, vaikka tapahtuvat tänään. Kriittinen analyysi siis tarkastelee kielen intentionaalista – tuottavaa ja toiminnallista – käyttöä sekä ideologisia itsestänselvyyksiä, eli sitä, miten kieli johdattaa käyttäjiään kohti tietynlaisia toiminnallisia ja merkityksellistäviä ratkaisuja. Analyysissä selvitetään, miten jotkut diskurssit saavuttavat totuuden aseman. Otetaanko jotain tilannetta koskevat (aiemmin määrittyneet) käytännöt ja suhteet sellaisenaan vai pyritäänkö niitä koettelemaan? Käytännössä teksteistä etsitään elementtejä, joiden avulla totuuksia tuotetaan ja toisaalta vaihtoehtoisia totuuksia kyseenalaistetaan. Lisäksi kysytään, miten hallitsevia eli hegemonisia diskursseja uusinnetaan ja kuinka näitä itsestään selvinä pidettyjä merkityksiä pidetään yllä. Myös ideologisten seurausten pohtiminen on tärkeää: legitimoiko diskurssi erilaisia alistussuhteita tai hidastaako joku vaihtoehdoton tulkintamalli muutoksia? (Valtonen 1998, 105–113.)

Uinuva ja valpastunut Venäjä-puhe

Aineiston Venäjä-puhe jakautuu vahvasti kahtia. Ensimmäisessä, vuosien 2007–2012 aikana eletyssä uinuvan Venäjä-puheen vaiheessa Fennovoima harkitsee laitoksen tilausta läntisiltä

valmistajilta eikä venäläinen voimala esiinny edes eduskunnalle toimitetussa periaatepäätöshakemuksessa. Tällöin huomio ei kiinnity pysyvästi yhteenkään konkreettiseen venäläiseen toimijaan. Vuoden 2013 alussa Fennovoima aloittaa neuvottelut venäläisen Rosatomin kanssa, jolloin Venäjä-puhe valpastuu ja muuttuu.

Venäläistä ydinvoimaa käsittelevän puheen juuri on luottamus suomalaiseen viranomaisvalvontaan. Sen keskeinen edustaja on säteilyturvakeskus STUK. Tämä on aineiston pysyvä positiivinen samaistumispaikka koko tarkastelujakson mitalta.

Aineistossa vuosina 2007–2012 käyty Venäjä-keskustelu tiivistyy hyvin itäraja-lausumaan, jota viljelevät pohjoisen lehdet ja näistä varsinkin *Raahen Seutu*. Siinä yhdistyvät Venäjältä tuodun sähkön sekä sen tuotanto-olosuhteiden epäilyttävät puolet.

☛☛ Energian kulutus kasvaa koko ajan ja sitä on turvallisempaa tuottaa Suomessa kuin ostaa itärajan takaa (RS 19.12.2008).

☛☛ Suomalaisien kannalta paljon parempi on se, että käyttämämme ydinsähkö tulee omista laitoksistamme, ei esimerkiksi itärajan takaa (KA 22.4.2010).

Aineistossa elää vahva negatiivinen käsitys venäläisestä ydinvoimasta ja ydinsähköstä. Sen vastapuoleksi asettuu nationalistis-moralistinen käsitys suomalaisten omasta ydinvoimaosamisesta. Tähän kuuluvat kaikki asiat ydinvoimaloiden varustelusta ja turvajärjestelmistä säteilyvalvontaan ja ydinjätteestä huolehtimiseen. Suomi näyttää ydinenergian käytön priimusoppilaana, joka alun tietämättömyyden ja kompuroinnin jälkeen on asettunut tekniseksi ja moraaliseksi malliksi muille.

☛☛ Hän pitää paheksuttavana, että ydinjätteet vietiin aiemmin Neuvostoliittoon ”ja paljastui, että ydinjätteet oli varastoitu proomuihin Laatokan rantaan.” (KA 30.3.2011.)

☛☛ Ydinvoimalaa on syytä katsella vähän laajemmin, ja myös omavaraisuuden näkökulmasta. ”Itära-

jan takaa tulee ydinsähköä heikoista laitoksista. Täällä ydinvoima on turvallisempaa ja hyvässä valvonnassa.” (KA 30.8.2011.)

Alkuvaiheen aineistossa suomalainen valvonta näyttää positiivisessa valossa, kun taas ”itärajan takana” tuotettu sähkö kantaa negatiivista leimaa. Valvonta esiintyy kuitenkin melko abstraktilla tasolla, eikä sille ole vielä mitään erityisesti osoitettavaa kohdetta. Kun Rosatom tulee mukaan, valvontaa käsittelevä puhe nousee esiin voimakkaasti ja nousee vuoden 2013 puheessa täysin kiistämättömään asemaan. Suomalaista valvontaa hehkutetaan suorastaan vientituotteeksi, jonka takeena ovat Olkiluoto 3 -yksikköä rakentavan Arevan ongelmat. Useasti esitetään oletus, että Rosatomille hanke on maineenrakennusta länteen:

☛☛ Yhtiön logiikan mukaan sellainen voimala kelpaa minne tahansa, joka läpäisee Suomen valvontaviranomaisten tarkan silmän. Arevan ongelmat valvojen kanssa Olkiluodossa ovat muuttaneet suomalaisen ydinvoimavalvonnan vientituotteeksi. Hyväksytyt Suomen markkinoille -leimasta siis kannattaa maksaa (HS 5.9.2013).

Säteilyturvakeskus STUK nousee korkeimmaksi mahdolliseksi – ja kiistämättömäksi – ydinturvan valvojaksi. Tästä asiasta vallitsee yksimielisyys kaikkien kesken, eikä puheissa näy merkkejä esimerkiksi ranskalaisten Olkiluoto 3:n yhteydessä esittämästä kriittisestä suomalaisviranomaisia kohtaan.⁵ Poissa on myös ydinvoiman vastustajien toisinaan esittämä kanta siitä, että Säteilyturvakeskus on lähtökohtaisesti samalla puolella ydinvoimalan kanssa.⁶

☛☛ Tiedämme hyvin, että Säteilyturvakeskus on maailman tiukin ydinvalvoja. Mahdolliset muutokset voivat vaatia aikaa ja rahaa, mutta ne kaikki ovat varmasti tehtävissä.” Renev muotoili (KA 29.11.2013).

Suomalaiset turvavaatimukset ovatkin esi-

neellistyneet eräänlaiseksi puheen kylkeen lyötäväksi leimamerkiksi. Siihen voidaan viitata tarkoittaen samalla, että mistään ei tingitä ja että pyrkimys on tehdä mahdollisimman korkealaatuinen ydinvoimala.

¶¶ Pyhäjoelle tuleva painevesilaitos rakennetaan uusimpien suomalaisten turvallisuusvaatimusten mukaisesti (RS 23.12.2013).

Valvontaa koskeva puhe tarjoaa kuin huomaamatta kenelle hyvänsä suomalaiselle mahdollisuutta astua *valvojan* asemaan. Uinuvan puheen vaiheessa meissä kaikissa asuvan säteilyvalvojan osana on todeta itärajan takana vallitseva ydintekniikan rappio, valpastuneessa vaiheessa tunnistaa Rosatomin ammattilaisuus.

Uinuvassa vaiheessa esitetty puhe Venäjstä jakautuu kahtia. Toisaalta puhutaan Suomen riippuvuudesta Venäjältä tuodusta sähköstä ja muusta energiasta sekä riippuvuussuhteen vähentämisestä tai katkaisemisesta. Toisaalta keskitytään venäläiseen vanhentuneeseen ydintekniikkaan, jonka keskeinen symboli on Tšernobyl. Molemmissa näkökulmissa on ongelman leima. Yhteistä on käsitys siitä, että ydinsähköä tulisi tuottaa Suomessa oman viranomaisvalvonnan alaisena.

Venäjä-riippuvuuden katkaiseminen on yksi keskeisiä perusteita puhuttaessa Fennovoiman ydinvoimalasta. Poliittisessa puheessa on tavanomaista esittää, että Suomen sähkönkulutus tulisi täyttää omassa maassa tuotetulla energialla. Keskustelu Venäjältä tuotavasta energiasta kytkeytyykin vahvasti omavaraisuuden eetokseen.

¶¶ Kaksi lupaa haluttiin, jotta Suomi saavuttaa sähkössä hallituksen kaipaaman omavaraisuuden ja pääsee eroon Venäjän-tuonnista (HS 22.4.2010).

Omalla tuotannolla perustellaan Venäjän-tuontiin liitettyjä erilaisia epävarmuustekijöitä, jotka vaikuttaisivat sähkönsiirron katkeamiseen. Yksi on Venäjän ulkopolitiikka, jossa energiaa käytettäisiin poliittisen kiristyksen välineenä, energia-aseena.

¶¶ Mitä enemmän Venäjä uhittelee lähinaapureitaan energiahanojen sulkemisella, sitä suurempi osa kansalaisista haluaa Suomen tuottavan sähkönsä itse – vaikka se sitten vaatisi kuudennen ja mahdollisesti seitsemännekin reaktorin rakentamisen (KA 10.5.2008).

Toinen tyypillinen tapa on viitata Venäjän kasvavaan kulutukseen ja siihen, että Suomeen myydystä sähköstä saadaan parempi hinta omasta maasta.

¶¶ ”Meidän kunnan päättäjät tietävät tasan tarkkaan, että tämä on valtakunnan energiapolitiikan juttu. He tietävät, että sähkön tuonti Venäjältä loppuu, jos venäläiset saavat paremman hinnan omasta maastaan. Auta armias sitä päivää, kun 1400 megawattia tehoa ei enää tulekaan Suomeen”, Tavia maalailee (HS 30.11.2008).

Keskeinen itsestäänselvyys on Venäjän-tuonnin mieltäminen sähkökatkaisimen käytön kaltaiseksi toiminnaksi, jossa sähköä Venäjältä tulee joko siirtoyhteyden täydeltä tai ei lainkaan. Yhtä joustamattomaksi mielletään suomalainen kysyntä, joka nielee kaiken sähkön hinnasta riippumatta kaikkina aikoina. Täsmäntävä puheenvuoro tekee oletuksen näkyväksi:

¶¶ Forsströmin mukaan reaktorit nostaisivat Suomen omavaraisuutta esimerkiksi kriisin sattuessa, mutta normaalitilassa korvaisivat Venäjän-sähköä vain sitä mukaa kuin hintojen kehitys sallii. Olemassa oleva siirtokaapeli Venäjältä Suomeen ei katkea ilman erikseen siitä tehtävää päätöstä (HS 20.6.2010).

Pohjoinen näkökulma energiakauppaan löytyy sydäntalven huippukulutuksen kautta:

¶¶ Mitähän veli venäläinen mahtanee sanoa ostajalle? Tarvinnevatkohan itse samoilla pakkasilla, kuin rajan tällä puolella? Rahan puutteessa kun eivät ole, niin käyttänevät sähkönsä itse (RS 1.11.2007).

Lukijalle aukeavaan *ostajan* subjektiposition sisältyvät sekä yksittäisen kuluttajan että teollisuuden tarpeet. Terveen markkinatilanteen kaltaisen oston ja myynnin asemesta riippuvuuspuhe asemoi subjektin kuitenkin eräänlaiseksi pula-ajan ostajaksi, jonka ahdingolla ulkopuolinen säännöstelijä käy kauppaa. Säännöstelijän rooliin asetuu Venäjä. Edellä kuvattu valvojan asema tarjoaa ulospääsyä tästä suhteesta sitä kautta, että tarvittua ydinsähköä tuotettaisiinkin kotona omassa valvonnassa.

Käsitykset venäläisestä ydinsähköstä, vanhentuneesta ydintekniikasta ja uudesta turvajattelusta kytkeytyvät lujasti Tšernobylin ydinvoimaonnettomuuteen. Keskeinen itsestäänselvyys puheessa onkin Tšernobyl itse. Lähes kaikilla päättävässä asemassa olevilla ihmisillä on oma muistitieto siitä, millainen tapahtuma Tšernobyl oli vuonna 1986. Sen aiheuttamat poikkeustoimet kuuluvat kulttuuriseen varantoomme, josta mielikuvia on helppo ammentaa. Tšernobyl-kokemus tarjoaa takeet omalle asiantuntemukselle, ja sen varassa voi helposti samaistua edellä kuvattuun valvojan position. Toinen Tšernobyliin liittyvä itsestäänselvyys on niputtaa kaikki venäläinen tai neuvostoliittolainen ydintekniikka yhteen. Tällaisena se on kätevä oikopolku, kun halutaan viitata siihen, mikä oli vialla Neuvostoliiton ydintekniikassa ja toimintakulttuurissa. Se nousee esille myös puheenvuoroissa, joissa halutaan korostaa länsimaisen toiminnan etevyyttä venäläiseen nähden:

Monen tasoiset onnettomuudet ydinvoimaloissa ovat mahdollisia, mutta Tšernobylin tapahtumien uusiminen edellyttää kaikkien turvajärjestelmien määrätietoista ohittamista, jopa siinä määrin, ettei se länsimaissa edes onnistu (RS 23.11.2007).

Tšernobyl on usein kuvastamassa myös yleisiä ydinvoimaan liittyviä pelkoja ja epäluuloja.

Tšernobyl-sarjaa on raskas katsoa ja se on ollut tekijälleenkin raskas. Maalausten taustalla on ydinvoimalaonnettomuuden todellisuus, joita Saira on katsonut lehtikuvista: epämuodostuneita

lapsia, epätoivoinen äiti, ihoon kiinni palanut paita (RS 27.5.2010).

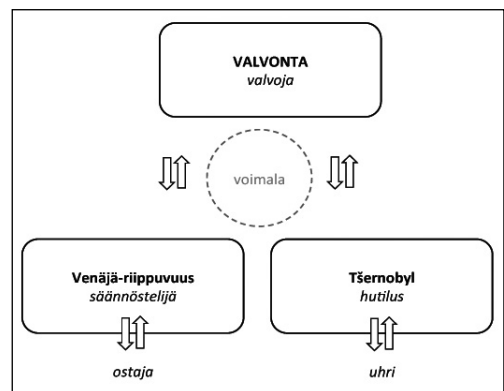
Lisäksi muistetaan, että Tšernobyl vaikutti ratkaisevasti Suomen aiempien ydinvoimapäästösten viivästymiseen ja kariutumiseen. Tämän takia Tšernobyl käy edelleen lyömäaseeksi. Etenkin ydinvoimaa vastustavat tahot kytkevät mielellään Tšernobylin nykyiseen poliittiseen keskusteluun.

Tšernobyl ei unohdu, 26.4.1986” luki isommasa banderollissa (HS 26.4.2008).

Tšernobyl on myös keskeinen kiinnekohta aiottu ydinvoimalaitoksen pohjoista sijaintia koskevassa mielikuvituksessa. Sen pohjalta voidaan esittää huolia Perämeren herkästi haavoittuvasta luonnosta tai spekuloida mahdollisten saasteilvien ajautumista Luoteis-Venäjälle. Pohjoissuomalaisten ydinvoimakäsityksiä tarkastelleet tutkijat tiivistävät alakerta-artikkelissaan:

Pelot, epäluulot ja subjektiiviset käsitykset ydinvoimasta näyttävätkin elävän vahvana pohjoissuomalaisten mielissä. Taustalla näkyy ydinvoiman kielteinen historia, ja muisto Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta 1986 (KA 17.2.2010).

Tšernobyl-puhe tarjoaa subjektiasemaksiksi onnettomuuden uhrin positiota ja kutsuu samais-

Kuvio1. Uinuva Venäjä-puhe 2007–2012

tumaan tilanteeseen, joka saattaisi toistua. Toisaalta puhe sisältää voimakkaan paatoksen, joka vihjaa, ettei Tšernobylin kaltainen onnettomuus olisi edes mahdollinen länsimaissa. Samalla puhe tuottaa samaistumiskohteeksi valvojan positiota ehdottamalla, että ydinturvallisuuden arviointi olisi kenen hyvänsä suomalaisen taito; tunnistavathan he Tšernobylinkin ongelmat. Venäläiselle osapuolelle uhrin ja valvojan positiot ehdottavat hutuiluksen asemaa.

¶¶ Mutta on niissä venäläisissä ydinvoimaloissa vinommat seinät ja kaltevammat lattiat, muistuttaa Höglund turvallisuusnäkökohdasta (RS 8.7.2010).

Vuonna 2013 alkavassa valpastuneen Venäjä-puheen vaiheessa puhe Venäjä-riippuvuudesta ja Tšernobylistä häviävät näkyvistä. Suomalainen valvonta puolestaan korostuu: nyt tätä puhetta esittää myös Rosatom. Suomalaista valvontaa kehumalla Rosatom nostaa myös itsensä kokeneen ammattilaisen asemaan, puheen positiiviselle puolelle. Tämä kokemus-komponentti irrotetaan aiemmassa vaiheessa venäläistä ydinvoimaa yksin edustaneesta Tšernobyli-puheesta. Tšernobyli-puheen poliittinen puoli vaihtuu puheeksi imperiumista, mikä korostuu keskustelussa Rosatomin valtiollisesta taustasta. Venäjän poliittista erilaisuutta korostava puhe saa kantaaakseen myös aiemmassa keskustelun vaiheessa esitetyn riippuvuuspuheen teemoja. Suomen ja Venäjän välinen kulttuurinen erilaisuus, joka aiemmin tuli myös julki Tšernobyli-puheen kautta, siirtyy puolestaan negatiivisävyiseksi keskusteluksi epäilyttävästä naapurista. Sen materiaalina on käsityksiä, jotka eivät mahdu kokempuheen positiiviseen piiriin, eli esimerkiksi negatiivisia mielikuvia venäläisestä ydinturvallisuudesta tai työn laadusta.

Keskeistä venäläisissä naapureissa on heidän itsestään selvä ongelmallisuutensa. Tämä ilmenee lausumina, joilla lakaistaan ennakkoluuloa pois varsinaisten argumenttien tieltä:

¶¶ ”En voi käsittää, miksi siitä tulisi ongelmaa, että saksalainen omistaja vaihtuu venäläiseksi,” Vapaavuori sanoi (KA 4.7.2013).

¶¶ Pekkarinen korostaa, että venäläisyydellä ei ole mitään merkitystä uusintakäsittelyyn. – Kyse on siitä, täyttääkö suunniteltu teknologia hakemuksen ehdot (RS 4.9.2013).

Pinnan alla olevia ennakkoluuloja naapureita kohtaan voidaan myös hienovaraisesti vilauttaa, kuitenkin niin, ettei niihin varsinaisesti tartuta.

¶¶ Laaksosen Vappu-vaimo on haastattelusta huolisaa. ”Kirjoita nyt mahdollisimman positiivisesti. Ihmiset on niin helkkarin ennakkoluuloisia ydinvoimaa ja venäläisiä kohtaan” (HS 26.5.2013).

Valpastuneessa Venäjä-puheessa on mukana poliittinen ongelma, jonka on aiheuttanut Rosatomin tulo mukaan suunnitelmiin. Tilannetta voisi parhaiten kuvata sananlaskulla ”kun lähtee sutta pakoon tulee karhu vastaan.” Fennovoiman alkuperäisessä hakemuksessahan ei mainittu lainkaan venäläistä vaihtoehtoa. Tällöin julkinen keskustelu rajautui niin, ettei poliittisesti epämu-kavasta venäläisestä ydinvoimasta tarvinnut juuri keskustella, ja Venäjä-puhe jäi pyörimään energiariippuvuuden ja Tšernobylin kehää. Ratkaisu nostattaa ongelman kuitenkin vuonna 2013, kun torjuttu palaa takaisin näyttämölle.

¶¶ Eilen Fennovoima kertoi, että se harkitsee mahdolliseksi laitostoimittajaksi myös venäläistä Rosatomia, vaikka yhtiö ei ollut vaihtoehtojen listalla eduskuntakäsittelyn aikaan. Tilanne on poliitikoille vähintään kiusallinen (HS 26.2.2013).

Kiusaantuneisuuden ja välttelevän puheen lisäksi Venäjästä esitetään myös suoranaisia epäilyksiä. Nämä lausutaan ”kansan” suulla eli poliittiset päättäjät tai viranomaiset eivät julkisesti anna venäläisvastaiseksi katsottuja kantoja. Myöskään Tšernobylistä ei puhuta Rosatomin yhteydessä. Kiinnostavaa on, että valpastuneessa vaiheessa epäilystä päästää ilmoille erityisesti *Helsingin Sanomat*:

”Missään tapauksessa Pyhäjoelle ei saa rakentaa venäläistä ydinvoimalaa,” sanoo Pyhäjoella koko ikänsä asunut eläkeläinen Vieno Erkkilä. Moni muukin Pyhäjoella suhtautuu ajatukseen vähintään varauksella (HS 26.2.2013).

Tässä puheessa lukijalle tarjoutuu huolestuneen naapurin subjektiasema, jonka vastinpariksi Venäjä ja venäläiset asettuvat epäilyttävän naapurin asemaan. Yhteistyökumppaniksi on tulossa taho, josta kokemusten valossa tiedetään yhtä ja toista ei-niin-mairittelevaa, mutta josta sovun takia on parempi vaieta. Naapurin ongelmista on uinuvassa vaiheessa puhuttu äänekäämminkin, mutta nyt suu pysyy soukemmalla.

Valpastuneessa vaiheessa huomio kiinnittyy venäläisten kokeneisuuteen ydinvoiman rakentajana. Uinuvassa vaiheessa kovasti kritisoitu venäläinen ydinsähkö kuulostaa valpastuneessa puheessa houkuttavaltakin valinnalta. Rosatom vaikuttaa suurella tarkkuudella toimivalta tehtaalta, joka suoltaa sisuksistaan ydinvoimaloita sarjatuotantona. Venäläisen ydinvoimavalmistajan ”kokemus” näyttäytyy yliveritaisena. Samalla häviävät huonot kokemukset, kuten aiemmassa keskustelun vaiheessa jatkuvasti esiin noussut Tšernobylin katastrofi.

Rosatom on rakentanut 37 Hanhikivelle suunnitellun kaltaista voimalaa. Zoteeva lupasi myös pysyvänsä aikataulussa, toisin kuin Etelä-Suomessa ydinvoimaa rakentavat ranskalaiset. - Juuri saimme valmiiksi Venäjälle ydinvoimalan puolitoista kuukautta etuajassa. Venäjä on muuten ainoa maa, joka ei ole koskaan, ikinä lakannut rakentamasta ydinvoimalaa, Zoteeva huomautti (RS 7.11.2013).

Numeroiden valossa Rosatomin kokemus näyttääkin itsestään selvältä. Joissakin Rosatomin käynnissä olevissa projekteissa on kuitenkin kyse sellaisista hankkeista, jotka menivät jäihin Neuvostoliiton hajotessa ja jotka on käynnistetty uudelleen.⁷ Toisaalta VVER-reaktorien työmailta on raportoitu sekä laatupoikkeamia⁸ että suuria vaikeuksia käyttöönotossa:⁹ aikatau-

lussa pysyminen ei ole ainoa työmaan onnistumisen mitta. Positiivisesti ladattu kokemus asettuu mielenkiintoiseen ristivaloon, kun sitä suhteutetaan alun hutilus-puheeseen. Vinot lattiat ja kaltevat seinät eivät kerta kaikkiaan mahdu näiden lausumien yhteyteen:

Venäläiset ovat koko ajan rakentaneet ydinvoimaa, ja heillä on hyvin vahva tarkastusmekanismi. Nykyisillä VVER-laitoksilla on takanaan 1 500 käyttövuotta ilman vakavia onnettomuuksia (HS 26.5.2013).

Myös suomalaisten omat kokemukset todistavat venäläisten kelpoisuudesta. Epäilyn rinnalle julkiseen keskusteluun ilmaantuukin eräänlainen venäläisen ydinvoiman kotouttamisprojekti. Suunnitelmissa oleva AES-2006-reaktori on samaa tuttua VVER-reaktoriperhettä jo koeteltujen Loviisan-yksiköiden kanssa. Näistä saadut käyttökokemukset ja yhteistyö laitosten kehittämisessä todistavat, että kauppoja hierotaan tuttujen kesken.

Suomessa on sitä paitsi saatu hyviä kokemuksia venäläisvoimaloista. Neuvostoliitosta ostetut kaksi reaktoria ovat jauhaneet sähköä jo yli 40 vuotta Loviisassa (KA 26.2.2013).

Myös venäläisiin ihmisiin liitetään kotoisia mielikuvia. Pohja löytyy tässäkin yhteisestä historiasta ja kokemuksista:

Vaikuttaa, että kuntalaiset pitävät venäläistä kumppania jotenkin kotoisampana kuin vaikka ranskalaista. Luulen, että siihen vaikuttaa Rautaruukki, joka oli alun perin venäläistä teknologiaa. Pyhäjoelta on ollut paljon väkeä töissä Rautaruukilla, joten se on tasoittanut tietä venäläiselle kumppanille (KA 4.9.2013).

Maita yhdistävä pohjoinen sijaintikin todistaa Rosatomin kelpoisuudesta juuri Pyhäjoen voimalan rakentajaksi:

▼▼ Pohjoiset olosuhteet, kuten kylmä merivesi, aallot ja ahtojäät asettavat myös Fennovoiman turvallisuudelle omat vaatimuksensa. Kokemuksia kylmissä olosuhteissa toimivista ydinvoimalasta on muun muassa Rosatomin voimalasta Kuolan niemimaalta Venäjältä (RS 28.11.2013).

Valpastunut Venäjä-puhe eroaa uinuvasta puheesta siinä, että venäläisosapuoli pääsee määrittelemään myös itse itseään. Rosatomin ja samoin Fennovoiman edustajat alleviivaavat Rosatomin kokeneisuutta alalla. Valmiit ja tekeillä olevat projektit korostavat määrällään, kuinka asialla on tuttu ammattilainen. Aiemmin kuvattua valvojan positiota vahvistamalla ammattilainen nostaa itsensä samalle tasolle, positiivisen puheen piiriin.

Venäjän imperialistiset piirteet korostuvat valpastuneen vaiheen aikana. Uinuvassa vaiheessa Venäjän valtioon viitattiin abstraktilla tasolla tai muistelemalla entisen Neuvostoliiton toimia. Nyt Venäjän valtio nousee konkreettisten Rosatom-esimerkkien kautta esille ja vanhat kaiutkin voimistuvat. Puhe tukeutuu itsestäänselvyyteen, jossa Venäjä esiintyy rationaalisen poliittisen ja taloudellisen päätännän tuolla puolen olevana toimijana. Kaikki sen toimet näyttäytyvät imperiumin toimintana ja imperialistisen suorina vastauksina maailmalta tuleviin ärsykkeisiin.

Imperiumi-puhe käyttää varsinkin eräänlaista suuruuden ekonomiaa, eli Rosatomista muistetaan erityisesti sen valtiollinen tausta ja toiminnan laajuus.

▼▼ Rosatom on venäläinen valtion energiakonserni, johon kuuluu yli 250 yhtiötä ja tieteellistä tutkimuslaitosta, mukaan lukien kaikki Venäjän siviiliydinvoimayhtiöt ja maailman ainoa ydinvoimalla toimiva laivasto. Rosatomilla on johtava asema maailman ydinvoimamarkkinoilla. Rosatomilla on 28 ydinvoimalaa rakenteilla, näistä 19 yksikköä Venäjän ulkopuolella (RS 25.7.2013).

Suuruuteen liittyvä käsitys Venäjän pohjatomasta kassasta. Tällöin ohitetaan kaikki aja-

tukset siitä, että halussa rakentaa ydinvoimala Suomeen vaadittaisiin jonkinlaisia poliittisen hyväksynnän vaiheita Venäjän puolella.

▼▼ Ydinvoimalaitoksen rakentamisen kustannukset ovat sitä luokkaa, että jotkut asiantuntijat pitävät siihen sijoittamista jo kyseenalaisena. Jos laitoksen toimittamisesta sovitaan, Rosatomille tuskin tuottaa ongelmia ostaa Fennovoiman osakkeita (KA 9.4.2013).

Keskeistä kaikessa imperiumipuheessa on se, ettei valtio ole tilivelvollinen muulle kuin korkeimmalle johdolle. Rosatomkin näyttäytyy käsikassarana, joka esittää noudattavansa taloudellista logiikkaa mutta onkin tosiasiaa Venäjän poliittinen väline.

▼▼ Kyseessä on valtionyhtiö, joka nauttii juridista erityisasemaa suoraan Venäjän presidentin ja hallituksen alaisuudessa. Yhtiö on osa Venäjän valtionhallintoa, johtajanaan entinen pääministeri Sergei Kirijenko. Rosatom tilittää tulonsa valtiolle ja saa rahoituksensa valtion budjetista. Intressit eivät siksi välttämättä ole taloudellisia vaan strategis-poliittisia (HS 23.7.2013).

Valtiolliseen ydinvoimatuottajaan liittyvät myös ydinaseet. Tätä yhteyttä nostetaan esille jonkin verran Venäjää koskevassa puheessa. Yllä kuvattu tilivelvollisuuden puute tulee esille myös tässä aspektissa.

▼▼ Koska Rosatom on Venäjän valtion omistuksessa ja hallinnassa sitä koskee Venäjän valtiosalaisuussäädökset, eikä sen tarvitse kertoa julkisuuteen eikä yhteistyökumppaneilleen esimerkiksi talousasioitaan. Rosatom voi vaikka käyttää Pyhäjoen voimalasta saamaansa sähkönmyyntituloa ydinaseistuksen kehittämiseen (RS 10.10.2013).

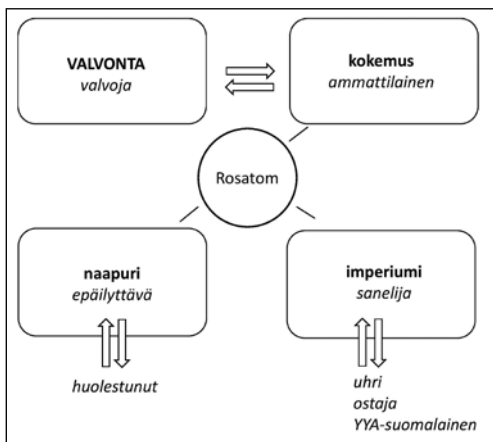
Uinuvaa vaihetta kannatellut huoli Venäjäriippuvuudesta ei nouse valpastuneessa vaiheessa näkyviin juuri lainkaan. Poikkeuksen vahvistaa yksi mielipidekirjoittaja, joka pyrkii tuomaan aiemman puheen mukaan uuteen puhetilanteeseen:

☞☞ Suomi on ollut liian riippuvainen Venäjän energiasta, ja nyt tämä riippuvuus kasvaa. Venäjä on usein käyttänyt energiapolitiikkaa muun politiikan jatkeena. Rosatomin avulla Venäjä pääsee suoraan suomalaisen energiajärjestelmän ytimeen (KA 19.10.2013).

On kiintoisaa, että aiemmin keskeinen Venäjä-riippuvuus voidaan Rosatomin yhteydessä torjua suorastaan vainoharhaisena kuvitelmana. Puhe käännetään omaksi peilikuvakseen, uudeksi normaaliksi:

☞☞ Olisi helppoa kehittää ajatuksia Kremlin strategiasta, jossa huonossa hapessa olevia suomalaisyrityksiä pelastetaan venäläisrahalla, jos Suomi kytkeytyisi tiiviimmin Venäjän talousvyöhykkeeseen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Pikemminkin näyttää siltä, että venäläisten lisääntynyt aktiivisuus kertoo taloussuhteiden muuttumisesta normaaleiksi (HS 8.12.2013).

Valpastuneen Venäjä-puheen vaiheessa keskeinen pohjoista mielikuvitusta ruokkiva asia tulee Rosatomin liikkeelle sysäämästä alihankintojen sumasta. Pohjoissuomalaisten yritysten alihankinta-apajat painottuvat varsinkin *Kalevassa*, jossa syksyn 2013 aikana kuvaillaan useaan kertaan alueen yritysten mahdollisuuksia päästä osalliseksi venäläisvetoiseen suurhankkeeseen. Tämä into saa *Kalevan* kolumnistin

Kuvio 2. Valpastunut Venäjä-puhe 2013

kertailemaan oligarkkien rahanpesua, Venäjän hallintoon kohdentuvaa epäluottamusta ja ihmettelemään: ”Raha ei haise, mutta entä ruplat?” (KA 1.11.2013.)

Edellä kuvattu puhe esittää Venäjän imperiumina, johon liittyvä subjektiasema on sanelija. Uinuvan vaiheen Venäjä-riippuvuuden elementit saavat ilmiänsä imperiumi-puheen alle peittyneenä. Puheeseen on helppo sijoittaa erilaisia alisteisia subjektiasemia, kuten aiemmasta keskustelun vaiheesta tutut ostaja ja uhri. Esille ponnahtaa myös Fennovoiman yhteydessä aiemmin näkymätön mutta kauempaa menneisyydestä hyvinkin tuttu positio. Kyseessä on imperiumin viat tunnistava mutta siitä silti hyötyvä ja tämän takia asiat parhain päin selittävä YVA-suomalainen.

Venäjä nationaalisen ja rationaalisen puntarissa

Minkälaisia diskursiivisia muodostelmia Venäjistä ja venäläisyydestä esitetyistä puheista sitten erottuu? Fennovoiman ydinvoimalaa koskevassa keskustelussa tuotetaan puheena olevalle hankkeelle läpimenon mahdollisuuksia kytkemällä siihen suotuisia käsityksiä ja irrottamalla epäsuotuisia. Tällöin yhdeksi diskursiiviseksi resurssiksi asetuu myös Venäjä ja venäläisyys. Venäjä-keskustelu muodostaakin eräänlaisen kansallisuuspuheen prisman, jonka kautta paitsi keskustellaan suomalaisten yhteisestä edusta, myös tuotetaan käsitystä siitä, mitä Suomi on ja ei ole. Fennovoiman yhteydessä esitettyä julkista Venäjä-puhetta voi hahmottaa kahden diskurssin avulla.

Ensinnäkin aineistossa elää vahva *nationalistis-moralistinen diskurssi*. Tämän diskurssin pohjana on oman väen tuttuus verrattuna naapurin outouteen: me – ne. Tässä puhettavassa erilaiset omat ratkaisut ja toimintatavat kytetään suomalaisuuteen, kun taas vieraat ja torjutut asiat liitetään venäläisten oudoiksi koettuihin piirteisiin. Subjektiasemien kautta tarkasteltuna tämä tulee esille uhrin positiossa, jota suhteutetaan hutiluksen tai sanelijan positioon.

Toisaalta voidaan ajatella, että aineistossa vallitsee vahva tukeutuminen rationaaliseen päätöksentekoon ja punnintaan. Tämä normien noudattamista ja taloudellista kalkyylä painottava *rationaalisuusdiskurssi* saa ilmiänsä erityisesti puhuttaessa suomalaisesta viranomaisvalvonnasta ja arvioitaessa energiaratkaisujen mielekkyyttä. Tähän diskurssiin kytkeytyy useita edellä kuvattuja subjektiasemia, kuten valvojan, ostajan ja ammattilaisen positiot kuin myös naapuria arvioiva huolestuneen suomalaisen positio. Kuvaamaani YYA-suomalaista voi pitää eräänlaisena liminaalipositiona, joka kykenee sisällyttämään itseensä molempien diskurssien piirteitä: kyseessä on intressiensä takia keskenään ristiriitaisiakin asioita sietävä ja sulauttava parhain päin selittelijä.

Voidaan väittää, että ydinvoimaa koskevat nationalistiset käsitykset noutavat oikeutuksensa sellaisesta kulttuurisesta syvärakenteesta, joka vallitsee Venäjän ja Suomen välillä. Venäjä ja venäläisyys ovat olleet Ruotsin ja ruotsalaisuuden ohella ”se toinen”, johon Suomi on vertautunut (Vihavainen 2004a, 10–11; Raittila 2004, 47–156). Vastapariisuudella on myös eurooppalaiset juurensa. Erilaisuuden edustajana Venäjää voikin pitää eurooppalaisen identiteetinmuodostuksen keskeisenä tekijänä, ”Euroopan pääasiallisena liminaarina.” Venäjää ja muuta Eurooppaa erottavan uskonnolliskulttuurisen kuilun eri puolilla ovat länsi ja itä, Eurooppa ja Aasia, kristityt ja pakanat, edistys ja taantumus. Jo varhaisissa 1500-luvun stereotyyppioissa venäläinen oli usein petollinen, väkivaltainen, eläimellinen, irstas ja juoppo barbaari: vaistoihminen, joka meni aidan matalasta kohdasta eikä välittänyt seurauksista tai murehtinut huomisesta.

Samaa jatkumoa ovat valistuksen ajan käsitykset, joissa venäläisyys edusti luontoa ja ruumiillisuutta ja vastaavasti eurooppalaisuus mieltä ja sivilisaatiota. Suomalainen sivistyneistökin kohotti ihanteeksi jakoon pohjaavan ”länsimäisen” tahtoihmissen, joka esiintyy niin Runebergin kuin Topeliuksenkin kansankäsityksissä. Vastakohdaksi miellettyyn Venäjään ja venäläi-

syyteen liittyy myös vaara. Menneinä vuosisatoina ja vuosikymmeninä Venäjä on toistuvasti ollut ”pahan” projektiopintana (Vihavainen 2004b, 437; 2013, 205–206; Neumann 1999, 111). Toisinaan, kuten esimerkiksi 1920-luvulla lietsotussa ryssävihasa, tätä puolta on pyritty jopa aktiivisesti vahvistamaan (Klinge 1972). Tämä kulttuurinen perusta vaikuttaakin melko vakiintuneelta. Esimerkiksi Erkkä Railo (2010) toteaa, että arvojen ja asenteiden tasolla suhde Venäjään on muuttunut melko vähän. Pysyvänä elementtinä on yhä Venäjä-pelko.

Tällaisesta yleisestä identiteettityöstä voidaan tarkentaa kohti tekniikkaa nationalismiin ilmauksena. Erilaisia tekniikkavalintoja ei näet tehdä pelkän teknisen etevyyden perusteella, vaan taustalla vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät (Paju 2008, 19). Esimerkiksi Gabrielle Hecht (1998) on tutkinut Ranskan ydinohjelmaa perustanaan Benedict Andersonin tuttu muotoilu kansakunnasta ”kuviteltuna yhteisönä”. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi sitä, kuinka voimat ja niihin liittyvät käytännöt toimivat poliittisina neuvotteluina, toimina, ikonografiina ja retoriikkana (emt. 334). Tekniikkaa voi tarkastella myös identiteettien kautta: millaisessa roolissa kansallisuus on ydinohjelmassa tai kuinka ydintekniikka osallistuu kansallisuuden käsittämistapoihin (emt. 3–4). Esimerkiksi ranskalaisten ydinohjelmaa käsittelevässä puheenparressa esiintyy Aurinkokuninkaan suuruuden ajoilta periytyvä käsitys ranskalaisen kulttuurivaikutuksen ympärilleen säteilevästä loistosta – *le rayonnement de la France* – mikä ydinalan toimijoiden itseymmärryksessä kytetään yhteen ydinmateriaalin radianssin kanssa tarkoittamaan samaa: ranskalaista etevyyttä ja suuruudentuntoa.

Myös Suomessa ydintekniikka on osallistunut kansallisen identiteetin rakennustyöhön. Petri Paju (2008, 465–466) sanoo, että täällä tekniikka kiinnitettiin kansallisiin näkökohtiin varhain ja tieteen tahtoen. Metsästä elantonsa saavan Suomen rinnalle pystytettiin teollista Suomea paitsi suomalaisen teollisuuden avulla myös teknisen tutkimuksen ja uusien alojen,

kuten tietotekniikan ja ydinenergian kautta (Paju emt., 474). Identiteettityön eräänlaisena johtotähtenä oli akateemikko Erkki Laurila, jonka osaaminen ja vaikutusvalta ulottuivat paitsi mainituille teknisille aloille myös kulttuuripolitiikan puolelle. Laurilan visiona oli kalevalaiseen mytologiaan pohjattu teknisesti taitava ”Ilmarisen Suomi”. Kirjasivistyneen ”Väinämöisen Suomen” rinnalle tuotiin ajatus kansakunnasta, joka mieltäisi oman menestyksekkään potentiaalinsa tekniikan aloilla ja jonka identiteetti olisi tekniikalle suojea. Pajun (emt., 481) mukaan tämä visio leimaa koko myöhempää tiede- ja teknologiapolitiikkaa Suomessa.

Teknistä itsenäisyyttä tavoiteltiin erityisesti suhteessa Neuvostoliittoon, vaikka julkisesti tavoitteesta vaiettiin. Aluksi pidettiin varmana, että Suomi hankkisi myös ydintekniikkansa lännestä, sillä Venäjän teknologinen tyyli ja kulttuuri eivät kiinnostaneet suomalaisia (Michelsen 2007, 14–15). Lähtökohtaisista erottautumispyrkimyksistä huolimatta Suomen ensimmäisistä ydinvoimaloista käytiin kova väantö. Tarjouskilpailut länsivoimaloista kääntyivätkin neuvotteluiksi venäläisten voimaloiden rakentamisesta valtionyhtiö Imatran Voimalle ja siitä, millainen Teollisuuden Voimalle tilattu länsilaitos kelpaisi Neuvostoliitolle (Michelsen & Särkikoski 2006, 42–43; Särkikoski 2011, 44–46; Sunell 2004; Loviisan-laitoksista ks. Michelsen & Särkikoski 2005; Olkiluodon-laitoksista Sunell 2001).

Teknisiin ratkaisuihin liittyvää kansallista identiteettiä on pidetty yllä reaaliolitiikan kovassa kehityksessä mitä mielikuvituksellisimmin keinoin. Schmid kuvaa, että Neuvostoliiton satelliittivaltiot pyrkivät voimalatilauksissaan jatkuvasti irti kontrollipyrkimyksistä omilla manövereillään ja pelivaransa ulkopuolelle hivuttautumalla.¹⁰ Ne tulkitsivat poliittisia ja taloudellisia reunaehtojaan uusiksi ja vaativat toteutettavaksi omia teknisiä ratkaisujaan (Schmid 2011, 125, 130–134, 143). Samanlaista identiteettitaistelua ja pelivaran hakemista on nähty myös Suomessa. Venäläistä Loviisanvoimalaa on jälkikäteen kutsuttu ”suomalaiseksi voimalaitokseksi” tai ”project Eastinghouseksi”

suomalaisten laitokseen vaatimien turvamuutosten ja muiden ratkaisujen takia (Michelsen 2007, 14–16; Michelsen & Särkikoski 2005; 2006; vrt. Paju 2006). Myös ruotsalaisperäisen Olkiluodon voimalan valmistelussa nähtiin erikoisia käänteitä pelivaran saamiseksi. Esimerkiksi hankkeesta vihiä saanut lehdistö sitoutui yli kaksi vuotta pitämään asian omana tietonaan. Sunell (2004, 193) tulkitsee, että vaikeamisen motiivi oli isänmaan etuun kytketty länsivoimalan puolustaminen. Toinen esimerkki länsimielisyydestä oli hankinnalle suotuisan atomivastuulain hyväksyntä eduskunnassa ilman ensimmäistäkään pyydyttyä puheenvuoroa. Tämä konsensus edusti sitä, mikä ”Suomen” ajateltiin ja haluttiin olevan. Pelkkien neuvostovoimaloiden rakentaminen katsottiin itäblokin tunnusmerkiksi (Sunell 2004, 201–203).

Aineistossa vahvassa asemassa oleva rationalistinen diskurssi käsityksineen suomalaisen valvonnan erityisyydestä henkii samanlaista topeliaanis-runebergilaista ideaalia kuin edellä kuvattu suomalaisen sivistyneistön projekti länsimaisen tahtoihmisen erottamiseksi venäläisestä vaistoihmisestä. Myös Tšernobyl-puhe asettuu luontevasti jatkumoon, jossa venäläiset kurin, itsekurin ja seuraamusten miettimisen asemesta hutiloivat kantamatta sen suuremmin huolta huomisesta – toisin kuin järkeviksi tahtoihmisiksi asemoituvat suomalaiset. Asiassa näkyy myös venäläisosapuolen pyrkimys mukautua diskurssiin ja tuottaa siitä oma venäläispositiivisempi versio. Tässä diskursiivisessä liikkeessä valvonnan vastinpariksi asettuu myönteisessä mielessä esitetty ammatillinen kokemus, joka paitsi saa tunnustuksensa suomalaisesta valvonnasta myös asettuu vahvistamaan mielikuvaa suomalaisesta erityisyydestä. Voikin ajatella, että Rosatomin kokemuksta korostava puhe on nimenomaan nationalistisessa puheessa lietsotun vaaran käänteiskuva; se houkuttelee esiin luottamusta venäläiseen toimijaan.

Kun Fennovoima esitti ydinvoimalaansa rakennettavaksi pohjoiseen Suomeen, sillä oli takanaan vahva alueellisen teollisuuden tuki. Epäilemättä mukana oli myös vahva

luottamus, että aluetaloudelliset houkuttimet painavat eduskunnan päätöksentekopuntarin myönteiselle kannalle. Näin myös tapahtui. Fennovoiman tai edes Rosatomin konttorista ei kuitenkaan löydy sellaista kristallipalloa, josta olisi näkynyt Fukushima ydinonnettomuus tai sen jälkijärityksenä Saksan energiakäännös ja E.Onin pudottautuminen pois hankkeesta. Venäläisen ydinvoimarakentamisen näkökulmasta kyseessä oli kuitenkin otollinen sattuma. Yhtäkkiä mahdollisuuksien rajoissa olikin hanke, jossa venäläisillä ei alun perin pitänyt olla osaa eikä arpa.

Julkisuudessa tämä käänne näyttäytyi kaksijakoisena keskusteluna, jossa venäläistä ydinsähköä tarkasteltiin aluksi energiariippu-

vuuden ja Tšernobylin läpi. Kun Rosatom tuli mukaan kuvioon, alkoi eräänlainen venäläisen ydinvoiman kotouttamiskeskustelu. Tuolloin alkoivat korostua toisaalta naapuruussuhteet ja venäläinen kokemus ydinvoimarakentamisessa, toisaalta Venäjän arvaamattomat suurvaltapiirteet. Kiintoisaa Fennovoiman ydinvoimalan valmistelussa onkin julkinen keskustelu ja argumentaatio, jonka ehdoilla valintaprosessi meni läpi. Alkuperäisessä hakemuksessa ei ollut mukana venäläistä reaktoria. Olipa tämä tarkoitettu julkisen keskustelun rajaamiseksi tai ei, venäläisvoimalan ilmestyminen mukaan suunnitelmiin teki viimeistään näkyväksi, min-käläisen karikon läpi alkuperäisen hakemuksen ei tarvinnut purjehtia.

Viitteet

- 1 Esimerkiksi kokonaisia sukellusveneitä, niiden reaktoreita tai polttoainesauvoja, tuhansittain radioaktiivista materiaalia sisältäviä säiliöitä ja tuntemattomia määriä radioaktiivisia jättevesiä.
- 2 Aiemmin nämä kaupungit tunnettiin postilokeronimillä Tomsk-7, Krasnojarsk-45 ja Tšeljabinsk-40 tai -65.
- 3 Vrt. Matti Kojo, *Kaleva* 30.6.2007; *Helsingin Sanomat* 30.11.2008; Nikkanen 2015
- 4 Tätä artikkelia varten otin perusaineistosta esille ne jutut, joissa mainittiin Venäjä, venäläisyys tai joku niiden taivutusmuoto (venä*). Aiheen kartoittamisen takia täydensin keruuta myös valtioihin ja energiakauppaan liittyvillä sanoilla Neuvostoliitto, itäraja, riippuvuus, omavaraisuus, tuonti, sekä ydinvoimaan liittyvillä sanoilla Rosatom ja Tšernobyl. Nämä tuottivat vähäisen määrän sellaisia lisäosumia, joissa Venäjää ei mainittu. Tein myös testihakuja aiheen kannalta merkittävillä paikan-

nimillä (mm. Sosnovyi Bor, Novovoronezh) mutta nämä eivät tuottaneet lisäosumia. Sanat katkaistiin niin, että kaikki taivutusmuodot tulisivat mukaan. Tarvittaessa tein useita eri hakuja eri taivutusmuotojen (esim. tuonti, tuonni, tuodaan, tuomme) ja translitteraatioiden (esim. Tsernobyl, Tshernobyl, Tšernobyl) löytämiseksi. Pudotin näiden hakujen jälkeen pois sellaiset jutut, joissa Venäjä ja ydinvoima eivät esiintyneet ollenkaan samassa yhteydessä. Tutkittavaksi päätyi juttuja seuraavasti HS (81), KA (97) ja RS (79).

- 5 *Kaleva* 29.11.2013; *Helsingin Sanomat* 18.1.2013
- 6 *Raahen Seutu* 20.2.2009; 7.10.2011; *Kaleva* 12.5.2010; 4.4.2011
- 7 Esimerkiksi Bulgarian Belene ja Ukrainan Hmelnytskyi, joiden työt tätä kirjoittaessa on jälleen keskeytetty, tai Slovakian Mochovce-3 ja Mochovce-4.

8 Sosnovyi Borista on tihkunut tietoja rakentamisen aikaisista onnettomuuksista sekä huonosta työn laadusta. Uuden laitossyöksen rakennustyöt esimerkiksi keskeytyivät vuodeksi 2009, kun suojarakennuksen teräkset romahtivat. (hs.fi, 11.7.2015; <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1436579966541>). Ns. Aleinikovin raportti työmaan laiminlyönneistä ja tarkastusten vä-

rentämisestä sai puolestaan pietarilaisen ympäristöjärjestön Zeljonyi mirin kirjoittamaan avoimen kirjeen duumalle maaliskuussa 2016, <http://www.greenworld.org.ru/?q=node/1930>

9 Kuten Intian Kudankulamin voimalan käynnistyksessä.

10 ”to push the envelope.”

Lähteet

- Ala-Heikkilä, Jarmo & Nevander, Olli (2002), Eduskunta teki sen viimein – mutta miten tähän tultiin? – *ATS Ydintekniikka* 31: 2, 21–23.
- Autti, Outi (2013), *Valtavirta muutoksessa. Vesivoima ja paikalliset asukkaat Kemijoella*. Acta Universitatis Ouluensis E 136.
- Davis, Chris; Chmieliauskas, Alfredas; Dijkema, Gerard & Nikolic, Igor (2016), *Enipedia*. Delft, The Netherlands: TU Delft, Faculty of Technology, Policy and Management, Energy & Industry group. http://enipedia.tudelft.nl/wiki/Portal:Power_Plants/
- Fairclough, Norman (1992), *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fennovoima (2009), *Ydinvoimalaitoksen periaatepäätöshakemus*. Tammikuu 2009. <http://www.fennovoima.fi/userData/fennovoima/doc/pap/paphakemus.pdf> (luettu 12.8.2016).
- Fennovoima (2008), *Ydinvoimalaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelma*. Tammikuu 2008. <http://www.fennovoima.fi/hanhikivi-1/ydinvoimalan-rakentaminen/luvitukset/periaatepaatos/ymparistovaikutusten-arviointi/yva-2008> (luettu 12.8.2016).
- Foucault, Michel (1972), *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon.
- Hecht, Gabrielle (1998), *The Radiance of France. Nuclear Power and National Identity after World War II*. Massachusetts: MIT Press.
- Hylkilä, Ilari (2003), *Suomen viidennen ydinvoimalan lobbaus kansanedustajan näkökulmasta*. Jyväskylän yliopisto: yhteisöviestinnän pro gradu -tutkielma.
- Khalturin, Vitaly; Rautian Tatyana; Richards, Paul & Leith, William (2005), A Review of Nuclear Testing by the Soviet Union at Novaya Zemlya, 1955–1990. – *Science and Global Security* 13, 1–42.
- Klinge, Matti (1972), *Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilla*. Helsinki: WSOY.
- Kuisma, Markku (2015), *Venäjä ja Suomen talous 1700–2015*. Helsinki: Siltala.
- Lampinen, Ari (2009), An analysis of the justification arguments in the application for the new nuclear reactor in Finland. – *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Ed. Matti Kojo & Tapio Litmanen. Hampshire: Palgrave Macmillan, 41–68.
- Litmanen, Tapio (2004), Suomen ydinvoimaimhe. – *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Toim. Matti Kojo. Helsinki: Like, 209–230.
- Michelsen, Karl-Erik (2007), Project Eastinghouse – teknologinen haaste Loviisassa. – *ATS Ydintekniikka* 36: 3, 14–16.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkikoski, Tuomo (2006), Onko historiantutkija rahoittajan perässähiitäjä? – Muutama kommentti Petri Pajulle. – *Tieteessä tapahtuu* 6/2006, 41–43.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkikoski, Tuomo (2005), *Suomalainen ydinvoimalaitos*. Helsinki: Edita.
- Neumann, Iver B. (1999), *Uses of the Other: “The*

- East” in European Identity Formation.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nikkanen, Hanna (2005), *Fennomania.* Helsinki: Long Play.
- OTA (1995), *Nuclear Wastes in the Arctic: An Analysis of Arctic and Other Regional Impacts from Soviet Nuclear Contamination.* OTA-ENV-623. Washington, DC: Office of Technology Assessment, Congress of the United States.
- Paju, Petri (2006), Vaka vanha ydinvoima. – *Tieteessä tapahtuu* 5/2006, 64–68.
- Paju, Petri (2008), ”Ilmarisen Suomi” ja sen tekijät. *Matematiikkakonekomitea ja tietokoneen rakentaminen kansallisena kysymyksenä 1950-luvulla.* Turun yliopiston julkaisuja C 269.
- Raittila, Pentti (2004), *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä.* Acta Electronica Universitatis Tampereensis 300.
- Railo, Erkki (2010), Pienen valtion kansallinen selviytymisstrategia. – *Suomi muuttuvassa maailmassa. Ulkosuhteiden ja kansallisen itseymmärryksen historiaa.* Toim. Erkki Railo & Ville Laamanen. Helsinki: Edita, 407–430.
- Schmid, Sonja D. (2011), Nuclear colonization? Soviet technopolitics in the second world. – *Entangled Geographies. Empire and Technopolitics in the Global Cold War.* Ed. Gabrielle Hecht. Cambridge: MIT Press, 125–154.
- Strauss, Hannah (2011), *For the Good of Society. Public Participation in the Siting of Nuclear and Hydro Power Projects in Finland.* Acta Universitatis Ouluensis E 118.
- Sunell, Milka (2004), Suomalainen ydinvoimapoikeus. – *Ydinvoima, valta ja vastarinta.* Toim. Matti Kojo. Helsinki: Like, 179–207.
- Sunell, Milka (2001), *Miten Suomen yksityinen metsäteollisuus hankki länsimaisen ydinvoimalan. Tutkimus taloudellisesta ja poliittisesta valankäytöstä 1970-luvulla.* Helsingin yliopisto: yhteiskuntahistorian pro gradu -tutkielma.
- Särkikoski, Tuomo (2011), *Rauhan atomi, sodan koodi. Suomalaisen atomivoimaratkaisun teknopolitiikka 1955–1970.* Helsingin yliopisto: Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta XXV.
- TVO (2002), *Ydinvoimalaitosyksikön rakentaminen Loviisaan tai Olkiluotoon.* Eura Print Oy.
- Valtonen, Sanna (1998), Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. – *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan.* Toim. Anu Kantola, Inka Moring & Esa Välväverronen. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Vehkalahti, Pertti (2015), Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. – *Media & viestintä* 38: 2, 90–111.
- Vehkalahti, Pertti (2016), Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoimakirjoittelussa 2007–2013. – *Media & viestintä* 39: 2, 93–116.
- Vesirakentaja Oy (2008), *Voimaa vedestä 2007. Selvitys vesivoiman lisäämismahdollisuuksista.* Tammikuu 2008.
- Vihavainen, Timo (2004a), Alkusanat. – *Venäjän kahdet kasvot. Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä.* Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Edita.
- Vihavainen, Timo (2004b), Uusi asetelma – uusi identiteetti? – *Venäjän kahdet kasvot. Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä.* Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Edita.
- Vihavainen, Timo (2013), *Ryssäviha. Venäjän-pelon historia.* Helsinki: Minerva.
- Yablokov, Alexei (2001), Radioactive Waste Disposal in Seas Adjacent to the Territory of the Russian Federation. – *Marine Pollution Bulletin* 43, 1–6, 8–18.